

Implementation of Choral Management in the System of Conducting and Choral Training of Students'

Yarmoliuk Olena

PhD student in Pedagogy

Dragomanov Ukrainian State University (Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7238-0522>

Abstract

The article examines the current state of educational activity, outlines the prospects for its further development in view of the influence of general world trends.

An analysis of the features of the current labor market was carried out, the current requirements for the professional qualifications of future personnel in the art and teaching field and their compliance with the requests of employers and stakeholders were clarified.

The content of the key elements of conducting and choral training of students of professional pre-higher and higher education is defined, the expediency of implementing the method of forming choral management skills in the process of their professional training is argued.

Key words: educational sector, conducting and choral training, vocational pre-university and higher education, education seekers, choral management, vocal and choral team.

Актуальність. Педагогічна наука є однією з тих небагатьох, історичні витoki якої беруть початок ще за часів розвитку Стародавньої Греції та Риму. Зміст процесу провадження освітньої діяльності, становлення мережі закладів фахової передвищої та вищої освіти, формування особливостей системи фахової підготовки здобувачів освіти впродовж своєї еволюції зазнавали чимало трансформацій – цьому сприяли низка об'єктивних (історичних, геополітичних, соціальних тощо) причин.

У наш час діяльність освітньої галузі варто розглядати через призму актуальних подій, які мають беззаперечний вплив на її подальший розвиток та існування в цілому, серед них пандемія коронавірусної хвороби COVID-19, різноманітні геополітичні, економічні та глобалізаційні процеси, світові військові конфлікти та повномасштабне вторгнення на території нашої держави.

Саме тому, одним із актуальних завдань, які постають сьогодні перед учасниками освітнього процесу – є пошук нових інноваційних форм, методів та прийомів роботи, що в свою чергу вимагає від системи освіти запровадження процесів модернізації та реорганізації у власну діяльність.

Метою статті є здійснення аналізу наявного рівня диригентсько-хорової підготовки здобувачів освіти закладів фахової передвищої та вищої освіти, визначення ключових функцій керівника хорового колективу та аргументування доцільності впровадження методики формування навичок хорового менеджменту у зміст фахової підготовки – як однієї з актуальних вимог сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Фахова підготовка майбутнього диригента, хормейстера, вчителя музичного мистецтва та керівника вокально-хорового колективу ставала предметом досліджень для багатьох видатних науковців, музикантів-практиків, мистецтвознавців, педагогів вітчизняного та світового рівнів. Проблеми підготовки майбутніх фахівців до керування хором розглядали О. Бенч-Шокало, Ю. Пучко-Колесник, А. Козир, П. Ковалик, В. Андрищенко, О. Щолокова; основні етапи еволюції диригентсько-хорового мистецтва – Г. Карась, А. Мартинюк, А. Лашенко, І. Ярошенко, Л. Ярошевська, М. Бурбан, В. Рожок; становлення диригентсько-хорової техніки – К. Пігров, М. Колесса, А. Мархалевський, Н. Селезньова, Т. Смирнова, І. Розумний, А. Болгарський, А. Растригіна, С. Світайло, Л. Костенко, Л. Шумська; значення вокально-інструментальної підготовки хормейстера – В. Федоришин, В. Шип, І. Каленик; фахову ерудованість, творче мислення та здатність до інтерпретації – Є. Білявський, І. Гулеско, Д. Загребський, О. Козіна, Л. Сбітнева; аналіз диригентської роботи та управління самодіяльними хоровими колективами – С. Горбенко, П. Ковалик, А. Козир, А. Мархалевський; основи хорознавства – О. Коломоєць, Є. Єгоров, К. Пігров, Т. Смирнова, В. Доронюк та інші.

Диригування – це один із різновидів виконавського мистецтва, зміст якого полягає у процесі управління (керування) колективним виконанням музичного твору (або творів), яке здійснюється спеціальною особою – диригентом (капельмейстером, хормейстером).

Диригентсько-хорова підготовка здобувачів освіти є однією з найбільш складних та специфічних серед інших видів фахового навчання, яку в межах обраних спеціальностей та відповідних їм освітньо-професійних програм забезпечують цикли навчальних дисциплін загальної та професійної підготовки, що складаються з обов'язкових та вибіркових (за вільним вибором студента) освітніх компонентів. Вони посідають одне із провідних місць у системі підготовки майбутнього педагога-музиканта,

оскільки визначаються специфікою роботи фахівця, спрямованою на практичне вирішення завдань становлення духовності підростаючого покоління засобами хорового мистецтва [3, с. 63].

Освітній компонент (скорочено ОК) – складова ОПП (навчальна дисципліна, практика, курсова робота (проєкт), кваліфікаційна робота (проєкт)), спрямована на досягнення визначених результатів навчання, якій встановлено форму підсумкового контролю та визначено кількість кредитів ЄКТС [4, с. 6].

До освітніх компонентів, що забезпечують диригентсько-хорову підготовку здобувачів освіти закладів фахової передвищої та вищої освіти, належать:

- хорове диригування (диригування);
- практична робота з хором (практика роботи з хором);
- хоровий та оркестровий клас;
- хорознавство;
- хорове аранжування;
- практикум з читання хорових партитур;
- хоровий практикум;
- історія хорової літератури та хорового мистецтва;
- методика викладання фахових дисциплін;
- методика дитячого хорового навчання та виховання;
- виконавська (хорова) практика.

Своєю чергою, **хорове диригування (диригування)** належить до переліку обов'язкових освітніх компонентів або є їхньою частиною, що формують спеціальні компетентності, серед яких:

- диригування різних вокально-хорових творів за жанром, стилем, епохою, рівнем складності та іншими характеристиками;
- самостійний підбір вокально-хорового репертуару для виконання;
- робота з хоровою партитурою (гра на фортепіано, спів окремих хорових партій, написання розгорнутої анотації тощо);
- здійснення деталізованого аналізу хорової партитури (історико-стилістичного, музично-теоретичного, вокально-хорового та виконавського);
- вдосконалення виконавських можливостей здобувача освіти (гра на основному та додатковому музичних інструментах (за наявності), постановка голосу, диригентсько-мануальна техніка);
- розвиток організаторських здібностей для проведення репетиційної та концертної видів діяльності;
- розвиток артистизму та здійснення власної інтерпретації хорового твору;
- здатність здобувача освіти до самоаналізу, самоконтролю та самооцінювання;
- інтеграція міжпредметних зв'язків у професійній діяльності.

Передумовами (пререквізитами) для успішного вивчення цього освітнього компоненту є опанування здобувачами освіти знань з таких навчальних дисциплін, як-от: елементарна теорія музики, сольфеджіо, історія музики. Окрім цього, процес диригування – це симбіоз вродженого таланту (наявність музичного слуху, пам'яті, творчої уяви), набутих умінь і навичок (професійна освіта) та менеджерських якостей. Саме тому, забезпечення успішної професійної підготовки майбутніх диригентів можлива виключно за наявності у них природних музичних даних, які вони демонструють під час вступної кампанії до відповідних закладів фахової передвищої (вищої) освіти.

Протягом періоду свого навчання здобувачі освіти опановують основи диригентсько-хорової техніки, працюють над хоровими партитурами, дитячим програмовим репертуаром, вивчають практичну методику роботи з вокально-хоровими колективами різного віку та рівня професійної підготовки, розвивають здатність до інтерпретації та власного виконавського аналізу, а також підвищують рівень своєї інструментальної та вокальної майстерності.

Перетворення здобувача освіти (студента) в диригента (хормейстера), керівника дитячого, шкільного чи будь-якого іншого вокально-хорового колективу – це складний і довготривалий процес, який складається з безлічі елементів, що поєднуються між собою та доповнюють одне одного. Проте, основою для становлення хорового диригента є етап формування диригентської (мануальної) техніки, який містить у собі знайомство здобувачів освіти з наступними тематичними розділами:

- ретроспектива становлення та розвитку хорового диригування (як однієї зі складових виконавського мистецтва та навчальної дисципліни);
- будова диригентського апарату, його складові, властивості та функції;
- параметри диригентської постановки рук (позиція, план та діапазон), диференціація їхніх функцій;
- структура (будова) диригентського жесту (замах, точка, відбиття);
- елементи початку диригентського виконання (жест на увагу, дихання, вступ);
- поняття ауфтакту та зняття звуку (їхні види, функції та техніка виконання);
- оволодіння технікою диригування простих та складних музичних розмірів (дводольних – 2/2, 2/4, 2/8, 2/16; тридольних – 3/2, 3/4, 3/8, 3/16; двоскладових – 4/2, 4/4, 4/8, 4/16, 6/2, 6/4, 6/8, 6/16; трискладових – 9/2, 9/4, 9/8, 9/16; чотирискладових – 12/2, 12/4, 12/8, 12/16; мішаних – 5/2, 5/4, 5/8, 5/16, 7/2, 7/4, 7/8, 7/16), особливості подвоєння та дублювання основної метричної доли;
- диригентсько-технічні особливості виконання хорових творів із музичним супроводом та *a cappella* (без музичного супроводу);

- визначення особливостей диригентського жесту залежно від засобів музичної виразності (темпу, агогіки, динаміки, ритму, звуковедення, фразування та метро-ритмічних особливостей (пунктирний ритм, синкопований ритм, фермата));
- диригування вокально-хорових творів з чергуванням простих та складних розмірів, на «раз», перемінним розміром;
- диригування вокально-хорових творів з розгорнутою хоровою фактурою та елементами поліфонії (виконання частин з опер, кантат, ораторій, окремих оперних сцен з різною кількістю виконавців (оркестр, хор, солісти));
- визначення особливостей репетиційного та концертного диригентського жесту під час роботи над хоровим строєм, ансамблем та нюансами.

Наступною складовою фахової підготовки є робота здобувачів освіти (студентів) над хоровою партитурою, яка містить у собі такі структурні елементи:

- здійснення першочергового усного аналізу щодо визначення жанру твору, його теми та ідеї, автора музики та літературного тексту (за наявності), засобів музичної виразності, які використав композитор (музичний розмір, ладо-тональний план, темп, динаміка, музична форма та фактура, характер звуковедення тощо), типу, виду та складу хорового колективу, для якого написаний цей твір, варіанти його концертного виконання (з музичним супроводом чи *a cappella* (без музичного супроводу));
- виконання хорової партитури на фортепіано;
- спів окремих хорових партій методом сольфеджування та з літературним текстом (за потреби) у мелодичному та гармонічному варіантах виконання;
- написання письмової анотації твору, яка складається з історико-стилістичного, музично-теоретичного, вокально-хорового та виконавського видів аналізу.

Фахова підготовка здобувачів освіти спрямована не лише на засвоєння базових диригентсько-технічних знань, а й формування в останніх власного музичного смаку, стилю виконання, розвиток їхнього творчого мислення, художньої інтерпретації та розуміння власного виконавського бачення. Для здійснення власного виконавського аналізу, а також інтерпретації здобувачами освіти вокально-хорових творів до змісту цього освітнього компоненту належить удосконалення мануально-управлінської компетентності, навиків техніки диригування, методів і прийомів репетиційної роботи над вокально-хоровими творами, підготовка до практичної діяльності, моделювання репетиційної роботи, створення власної виконавської концепції, психологічна готовність диригента до професійної діяльності (саморегуляція, стресостійкість, збереження комфортного психологічного клімату в колективі, визначення комунікативного стилю спілкування хормейстера з усіма учасниками творчого процесу).

Оскільки професійною кваліфікацією згідно зі змістом відповідних освітньо-професійних програм є вчитель музичного мистецтва (або інтегрованого курсу «Мистецтво») закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО), керівник музичний закладу дошкільної освіти (ЗДО), керівник аматорського дитячого колективу, то цілком зрозумілим є вивчення дитячого пісенного репертуару здобувачами освіти (студентами) протягом усього періоду навчання під час їхньої фахової підготовки (в рамках вивчення таких освітніх компонентів, як: основний музичний інструмент, постановка голосу та хорове диригування). Робота над дитячим пісенним репертуаром полягає в здійсненні його аналізу щодо художніх і виконавських труднощів, власне виконання творів здобувачами освіти під власний супровід, залучення до виконання складових елементів диригентсько-хорової техніки (показ ауфтактів та зняття звуку). Дитячий пісенний репертуар охоплює всі вікові групи закладу дошкільної освіти (ясла, молодшу, середню та старшу) та закладу загальної середньої освіти (початкова, середня і старша ланка).

Випускники закладів вищої освіти після завершення свого навчання матимуть змогу працювати з хоровими колективами аматорського чи професійного рівнів у закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної, фахової передвищої та вищої освіти, культурно-мистецьких центрів, будинків культури, палаців учнівської молоді, приватних освітніх закладів, громадських організацій та релігійних об'єднань.

Кожен сучасний вокально-хоровий колектив сьогодні – це один із структурних підрозділів культурного спрямування, що створений задля репрезентації творчих здобутків українського (світового) вокально-хорового мистецтва та задоволення потреб учасників цього колективу в професійній самореалізації. З огляду на це змога успішної реалізації цих завдань потребує наявності компетентного художнього керівника (хормейстера, диригента).

Керівництво хоровим колективом – надзвичайно структурний та багатокомпонентний процес, що включає в себе виховну, художньо-виконавську, організаційну, менеджерську та керівну функції, забезпечує подальший розвиток хору та його учасників, їхню творчу реалізацію, культурно-просвітницьку діяльність.

Окрім цього, завданням диригента є вибір репертуару та концепції колективу, репетиційний аспект та підготовка до виконання, пошук та організація платформ для

здійснення концертної діяльності, репрезентація колективу в Україні та за її межами, піар та реклама колективу в соціальних мережах та багато іншого [5, с. 89].

Диригування як процес керування колективом виконавців передбачає високий ступінь організаторських здібностей диригента. Важливою умовою його професійної діяльності є оволодіння технологією керування та її психологічними механізмами. Організаторські здібності диригента проявляються в умінні розумно та ефективно використовувати репетиційний час. В цей період найбільш повно виявляються такі якості диригента як спостережливість, гнучкість інтелекту, ініціативність, творча уява, вимогливість у поєднанні з тактовністю, знання індивідуальних психологічних особливостей людей і таке інше. Організаційна робота в різноманітті своїх форм, передуючи концертному виступу, має своєю основною метою створення у виконавців піднесеного творчого настрою, високохудожнє виконання музичних творів [1, с. 14–15].

Тому, з огляду на вимогу актуальним запитам роботодавців та стейкхолдерів, а також з урахуванням геополітичних та соціальних особливостей сьогодення до змісту професійної фахової диригентсько-хорової підготовки варто додати формування навичок хорового менеджменту.

Економічна наука трактує поняття **менеджменту** як вид управління, діяльність, яка спрямована на перетворення вихідної ситуації в бажану. Це – функція, вид діяльності керівництва з людьми в різних організаціях, а також галузь людських знань, які допомагають здійснити цю функцію [2, с. 180].

Хоровий менеджмент – це впорядкована система дій (заходів), яка спрямована на організацію, підтримку, функціонування та розвиток вокально-хорового колективу. До них потрібно віднести:

- здійснення управління людськими ресурсами (формування складу колективу, забезпечення належного психологічного клімату, формат спілкування з учасниками та допоміжним персоналом, тощо);
- забезпечення належних матеріально-технічних умов (наявність бази для проведення репетицій, комплектація допоміжного матеріалу для кожного учасника), пошук фінансового забезпечення діяльності колективу (спонсори, меценати, благодійні організації, фонди та патронаж);
- організація та проведення концертної, конкурсної, фестивальної та гастрольної діяльності (пошук відповідних платформ для її здійснення, формування концертних програм, виготовлення відповідної дизайнерської продукції (флаєри, буклети, афіші, тощо), координація радіо та телевізійних виступів (за можливості), робота з адміністративними угодами та контрактами);

- правильний розподіл часу (володіння тайм-менеджментом);
- володіння базовими навичками роботи з персональним комп'ютером;
- знання функціоналу цифрових платформ (Zoom, Google meet, YouTube);
- створення електронного сайту хорового колективу, ведення сторінки у соціальних мережах (Facebook, Instagram, Twitter, TikTok) – для популяризації та просування виконавської діяльності;
- формування особистого та корпоративного бренду, створення контенту для соціальних мереж;
- робота з аудіо та відео матеріалами (запис, зйомка, монтаж, тощо);
- співпраця з міжнародними хоровими асоціаціями, музичними товариствами, проєктами задля вивчення та обміну досвідом з іншими колективами, діячами.

Всі перераховані вище функції є надзвичайно важливим елементом створення, організації та функціонування будь-якого вокально-хорового колективу. Безумовно, першочергово мистецтво диригування – це практична робота, фундаментом якої є музично-теоретична складова. Проте в умовах сьогодення без впровадження базових функцій менеджменту неможливо забезпечити належне функціонування хорового колективу та задовольнити потреби усіх його учасників у професійній мистецькій реалізації.

Висновки. Наприкінці зазначимо, що національна мистецько-педагогічна освіта має вагомому ретроспективу становлення, базується на багаторічних національних традиціях, професійному рівню виконавської майстерності та педагогічному досвіді яскравих, видатних її представників, проте сьогодні цього, на жаль, недостатньо для її успішного функціонування. Вона потребує впровадження процесів модернізації та вдосконалення щодо формування змісту фахової підготовки здобувачів фахової передвищої та вищої освіти, а також повинна відповідати актуальним запитам сучасного ринку праці.

Отже, процес диригування вокально-хоровим колективом є багатовекторним, оскільки поєднує в собі музично-теоретичну, виконавську, художньо-інтерпретаційну, виховну, організаційну та менеджерську функції, виконання яких цілком закономірно покладається на диригента, хормейстера чи художнього керівника.

З огляду на це, варто підкреслити вагоме значення створення належних умов для формування відповідних професійних та особистісних якостей, забезпечення високого рівня надання освітніх послуг та впровадження елементів хорового менеджменту в зміст диригентсько-хорової підготовки здобувачів фахової передвищої та вищої освіти.

References

1. Martyniuk A. K. *Dyryhentsko-khorova vykonavska maisternist maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva* [Conducting and choral performance skills of the future music teacher]: navchalnyi posibnyk. Pereiaslav (Kyiv obl.) : Dombrovska Ya. M., 2023. 232 p.
2. Osovska T.V., Yushkevych O. O. *Ekonomichnyi slovnyk* [Dictionary of economic terms]. Kyiv : Kondor-Vydavnytstvo, 2006. 356 p.
3. Rastryhina A. M. Dyryhentsko-khorova pedahohika v naukovomu dyskursi suchasnoi profesiinoi mystetskoï osvity [Conductor and choral pedagogy in the scientific discourse of modern professional art education]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*. 2022. Vol. 204. Pp. 61–66.
4. *Rozroblennia osvitno-profesiinoi prohramy ta navchalnoho planu pidhotovky здобувачів фахової передвищої освіти* [Educational and professional program of vocational pre-higher education]: metodychni rekomendatsii / N. Vitraniuk ta in.; za zah. red. I. Sierovoi. Kyiv, 2022. 59 p.
5. Yarmoliuk O. V., Shkoba V. A., Stepaniuk A. V. *Khorovyi menedzhment yak skladova pidhotovky здобувачів фахової вищої освіти до професійної діяльності* [Choral management as a component of professional higher education graduates' training]. *Akademichni studii. Serii: Pedahohika*. Lutsk. 2022. Vol. 4. Pp. 87–92.
6. Kanishevska L., Matviienko O., Pankiv L., Pet'ko L., Stepanova L., Ragozina V., Soichuk R. (2020). Innovations in arts and cultural education: entrepreneurial aspect. *Journal of Entrepreneurship Education*, 23(1). URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27431>
7. Pet'ko L., Popova L., Kulyk O., Kardash L., Ovsienko L., Denysiuk I., Proskurniak O. Web Oriented Education Course Design Model in the Entrepreneurship Education System. *International Journal of Entrepreneurship Education*. Ed. : Allied Academies. 2021. Volume 25 (6). Pp. 1–9.

Translation of the Title, Abstract and References to the Author's Language

УДК 378.147.091.12:780.71.2+78.087.68-048.35

Ярмолюк О. В. Впровадження хорового менеджменту у систему диригентсько-хорової підготовки студентів.

У статті розглянуто сучасний стан провадження освітньої діяльності, окреслено перспективи її подальшого розвитку з огляду на вплив загальних світових тенденцій. Здійснено аналіз особливостей поточного ринку праці, з'ясовано актуальні вимоги щодо професійної кваліфікації майбутніх кадрів мистецько-педагогічної галузі та їхню відповідність запитам роботодавців та стейкхолдерів. Визначено зміст ключових елементів диригентсько-хорової підготовки здобувачів фахової передвищої та вищої освіти, зокрема таких як: мануальна техніка диригування, музично-теоретична та практична підготовка, вокальна та інструментальна виконавська майстерність, здатність до власної інтерпретації, психологічна готовність диригента до здійснення практичної діяльності. Аргументовано доцільність впровадження методики формування навичок хорового менеджменту в процес фахової підготовки здобувачів освіти закладів фахової

передвищої та вищої освіти, до складу якої належить забезпечення матеріально-технічних умов функціонування виконавського колективу, організація соціокультурної діяльності, пошук додаткових джерел фінансування, створення відповідного психологічно-емоційного клімату, PR-менеджмент та популяризація в мережі Інтернет.

Ключові слова: освітня галузь, диригентсько-хорова підготовка, фахова передвища та вища освіта, здобувачі освіти, хоролий менеджмент, вокально-хоровий колектив.

Література

1. Мартинюк А. К. Диригентсько-хорова виконавська майстерність майбутнього вчителя музичного мистецтва : навчальний посібник. Переяслав (Київ обл.) : Домбровська Я. М., 2023. 232 с.

2. Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. Київ : Кондор-Видавництво, 2006. 356 с.

3. Растригіна А. М. Диригентсько-хорова педагогіка в науковому дискурсі сучасної професійної мистецької освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2022. Т. 204. С. 61–66.

4. Розроблення освітньо-професійної програми та навчального плану підготовки здобувачів фахової передвищої освіти : методичні рекомендації / Н. Вітранюк та ін.; за заг. ред. І. Серової. Київ, 2022. 59 с.

5. Ярмолюк О. В., Шкоба В. А., Степанюк А. В. Хоролий менеджмент як складова підготовки здобувачів фахової вищої освіти до професійної діяльності. *Академічні студії. Серія: Педагогіка.* Луцьк. 2022. Вип. 4. С. 87–92.

6. Kanishevska L., Matviienko O., Pankiv L., Pet'ko L., Stepanova L., Ragozina V., Soichuk R. (2020). Innovations in arts and cultural education: entrepreneurial aspect. *Journal of Entrepreneurship Education*, 23(1). URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27431>

7. Pet'ko L., Popova L., Kulyk O., Kardash L., Ovsiienko L., Denysiuk I., Proskurniak O. Web Oriented Education Course Design Model in the Entrepreneurship Education System. *International Journal of Entrepreneurship Education*. Ed. : Allied Academies. 2021. Volume 25 (6). Pp. 1–9.